

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

**"Особливості застосування нетрадиційних методів подолання
заїкання у дітей"**

Виконала здобувачка 2 курсу, групи SoL1-M22

ОП Спеціальна освіта (Логопедія)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

спеціалізації 016.01 Логопедія

Олександра СИМЧИК

Керівник:

Наталія ГАВРИЛОВА,

кандидат психологічних наук, професор

Рецензент:

Олег ОПАЛЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2023 р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЇКАННЯ	6
1.1 Клінічна і психолого-педагогічна характеристика дітей із заїканням	6
1.2 Порівняльна характеристика просодичної організації у дітей з типовим психофізичним розвитком та у дітей із заїканням	17
1.3 Напрямки корекції заїкання у дітей	23
ВИСНОВОК ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	38
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ.....	40
2.1 Методики вивчення дітей із заїканням	40
2.2 Аналіз результатів дослідження.....	52
2.3 Обґрунтування та характеристика методики формування уміння розслаблятися	62
ВИСНОВОК ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена неперинним розвитком та вдосконаленням методів корекції заїкання, залученням різних напрямків та технік роботи з дітьми та дорослими, що заїкаються, одним з таких напрямків є використання нетрадиційних засобів корекції. Заїкання є одним з найскладніших порушень темпо-ритмічної організації мовлення, яке залишає негативний відбиток на мовленнєвому та психофізичному розвитку дитини. Проблему заїкання вважають однією з найдавніших в історії вивчення розладів мовлення.

Вивчаючи феномен заїкання, науковці (І. Сікорський, В. Кондратенко, В. Ломоносов, О. Літовченко, Ю. Рібцун, А. Кравченко та ін.) підходять комплексно, досліджуючи клінічну та психолого-педагогічну характеристику осіб, що мають заїкання. У пошуку ефективної методики корекції заїкання вчені (О. Кривцова, І. Сікорський, В. Кондратенко, В. Ломоносов, Ю. Рібцун та ін.) виділили та вдосконалили методику подолання порушень темпу мовлення, мовленнєвого дихання та інших компонентів мовлення, у дітей із заїканням. Методи корекції розділились на традиційні та нетрадиційні, ефективність яких і у подальшому є цікавим для подальшого вивчення.

Дослідження альтернативних, нетрадиційних методів подолання заїкання в дітей може внести новаторські підходи до трактування цього мовленнєвого порушення та розвитку ефективних корекційних стратегій. Також дане дослідження може відкрити шлях для подальших наукових відкриттів та розробки нових методів, спрямованих на оптимізацію корегування заїкання.

Попри те і в подальшому тема дослідження цього порушення мовлення залишається актуальною, оскільки немає стійкої результативності у його подоланні.

Мета дослідження – з урахуванням особливостей розвитку уміння розслаблятися у дітей із заїканням та його впливу на рівень прояву порушень

ритму мовлення, визначити методику застосування одного з нетрадиційних методів, методу релаксації як вагомого компонента в системі подолання цього порушення мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Здійснити науково-теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми заїкання та методів корекції заїкання.

2. З використанням спеціально розробленої методики виявити та охарактеризувати стан розвитку мовленнєвих (темпо-ритмічних, інтонаційно-мелодичних, лексико-граматичних, зв'язного мовлення) та супутніх (дихання, супровідних в мовленні рухів) компонентів у дітей з нормотиповими розвитком при заїканні та у дітей з іншими порушеннями мовлення (ФФНМ та ЗНМ IV рівня) та уміння розслаблятися.

3. Визначити залежності між заїканням і умінням дитиною розслаблятися.

4. Сформуванню поетапну методику формування уміння дітьми із заїканням розслаблятися.

Об'єкт дослідження – процес корекції заїкання у дітей із заїканням.

Предмет дослідження – нетрадиційний підхід до процесу корекції заїкання шляхом формування уміння розслаблятися.

Методи дослідження: науково-теоретичний аналіз загальної, спеціальної та методичної літератури з проблеми дослідження; методи узагальнення та систематизації результатів науково-теоретичного аналізу; методики дослідження автоматизованого, повторного та самостійного мовлення у дітей із заїканням; методика вивчення здатності розслаблятися у дітей із заїканням; методи кількісного і якісного аналізу результатів емпіричного дослідження.

Теоретичне значення результатів дослідження

У представленому дослідженні охарактеризовано поняття “заїкання”, розглянуто методику, яка може бути перспективною для оптимізації корекції цього порушення мовлення засобами нетрадиційних технологій, а саме

методом релаксації. Описана нами інформація допоможе ефективніше будувати корекційні маршрути для дітей із заїканням, використовуючи нетрадиційні методи.

Практичне значення результатів дослідження

Отримані дані дають змогу стверджувати, що формування уміння розслаблятися у дітей є ваговою складовою у корекційній роботі не тільки із дітьми із заїканням, а й іншими мовленнєвими порушеннями. Для цього нами була створена методика формування вміння розслаблятися, що складається з декількох значущих етапів і відповідно до кожного етапу спеціальні вправи, що формують важливі уміння для розслаблення. Методика може бути використана логопедами та психологами закладів освіти для корекції заїкання. А також релаксаційні прийоми можуть бути складовою логопедичних занять для подолання інших порушень мовлення у дітей, оскільки має загальнокорегуючий вплив.

Місце проведення дослідження: на базі дошкільного навчального закладу № 23 "Лелека" м. Кам'янця-Подільського, Хмельницької області, центру раннього розвитку "Мудрик" м. Кам'янця-Подільського, Хмельницької області й дошкільного навчального закладу № 2 м. Мукачєво, Закарпатської області.

Апробація результатів дослідження була висвітлена у науковій публікації "Вплив уміння розслаблятися на рівень прояву заїкання у дітей " Симчик О., Гаврилова Н.. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. О. Гаврилова. Вип. 14. Кам'янець-Подільський. Видавець Ковальчук О.В. 2023. 791 с. – 628-633 с.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел у загальній кількості 75.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного нами теоретико-експериментального дослідження зроблено такі висновки:

1. На підставі аналізу науково-теоретичних джерел визначено, що заїкання – це порушення плавності усного мовлення, спричинене судомним станом м'язів мовленнєвого апарату, при якому є труднощі регуляції процесів збудження та гальмування, що виникають у процесі спілкування. Це викликає неузгодженість діяльності між корою головного мозку та підкірковими структурами.

Виявлено, що при заїканні спостерігається не тільки порушення власне мовлення, але й специфіка дихання, емоційних та особистісних якостей. Зокрема, можуть виникати ситуаційний страх та загальна тривожність, які не контролюються особами із цим порушенням мовленням. Також можуть спостерігатися поведінкові розлади: в одних замкненість і відстороненість, тоді як інші можуть проявляти розгальмованість з елементами агресивної поведінки; може бути притаманна підвищена критичність і занижена самооцінка; традиційно характерна зайва напруженість і невміння розслабитися. Такі прояви є максимально індивідуалізовані і у кожної особи із заїканням набувають свої особливі риси. Це зумовлює необхідність враховувати у системі проведення корекційної роботи усіх вище охарактеризованих особливостей осіб із заїканням, оскільки кожна із них є вагомою для подолання порушення власне плавності мовлення.

Для подолання заїкання пропонують застосовувати традиційні методи спрямовані на розвиток мовленнєвого дихання, відпрацювання уміння вимовляти різного рівня складності мовленнєві конструкції плавно, тощо. Поруч із цим пропонують і нетрадиційні методи до яких відносять і метод релаксації, ін. Ми вважаємо, що цей метод може бути використаний у системі подолання заїкання у дітей із заїканням більш повно, його потенціал ще невичерпаний.

2. Для вивчення особливостей мовлення у дітей із заїканням та супутніх порушень, було використано методику сформовану нами підставі аналізу науково-теоретичних та методичних джерел (методики, описані В. Кондратенко, В. Ломоносов, С. Конопляста, М. Шеремет, В. Тарасун та ін) о методику дослідження мовлення у дітей. Вона включила поетапне вивчення автоматизованого, повторного і самостійного мовлення. Для вивчення кожної із форм мовлення були підібрані спеціальні завдання.

Оцінка якості виконання завдань здійснювалася за наступними параметрами: судоми та частота їх виникнення при мовленні; особливості дихання; наявність супровідних рухів і їх характер; наявність порушень у вимові фонем; просодичні компоненти; загальний рівень мовленнєвого розвитку (зв'язне мовлення, лексична та граматична сторона мовлення).

Критерії оцінювання розроблені з урахуванням ступеня складності порушення та характеру мовленнєвих і немовленнєвих помилок, що спостерігаються в дітей із заїканням. За виконання кожного із завдань нараховувались бали (від 0 до 3), де 0 – це типовість, 3 бали – це сильно виражене порушення функції. У підсумку бали додавали й визначали максимальну оцінку, яка вказувала на наявний рівень порушення мовлення у дитини. Була також описана кількісна оцінка у % та у балах та якісна характеристика, що визначала загальний рівень порушення у досліджених дітей мовлення за визначеними параметрами. В її основу покладено відсоткові залежності, що відповідають вимогам Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я.

Аналогічний підхід ми використали для формування методики дослідження вміння розслаблятися.

Вивчення стану розвитку мовлення у дітей показало наявність у 50% досліджуваних дітей заїкання, у 25% спостерігався типовий розвиток мовлення, а у 25% виявлено інші порушення мовлення.

У 20% дітей із заїканням спостерігався легкий рівень порушення мовлення, у 60% помірний, а у 20% він був тяжким.

На підставі аналізу особливостей виконання діагностичних завдань виявлено якісні особливості мовлення у дітей із заїканням. Зокрема, у 20% дітей із заїканням спостерігалась незначна кількість судом в мовленні, недостатньо диференційований вдих, діафрагмальне дихання; спотворена вимова звуків, наявні стійкі заміни звуків; типовий темп мовлення; лексично збіднене мовлення; наявність незначних аграматизмів; середні речення у розповіді (5-6 слів). У 60% дітей із заїканням спостерігались наступні характеристики: обмежена кількість судом; грудне/ключичне дихання, ротове, поверхнєве або занадто глибокий вдих, а також короткий видих; наявні супровідні рухи під час мовлення; стійкі звукозаміни; сповільнений/прискорений темп мовлення; голосові модуляції були обмежені (2-3 тони); розповідь складала за навідними запитаннями; обмежена лексика; незначний аграматизм; Використання простих, середніх речень (5-6слів) У 20% дітей із заїканням помічено наступне: значна кількість судом; верхньоключичне дихання, ротовий, поверхнєвий вдих, короткий видих; наявні додаткові рухи, які заважали мовленню; постійні заміни звуків у мовленні/відсутність звука; швидкий темп з надмірною кількістю пауз не судомного характеру; монотонність та неконтрольовані зміни голосової інтонації; короткі розповіді/переказ тексту, обмежена лексична розмаїтість; наявність граматичних помилок, короткі речення (3-4 слова).

Диференційовані труднощі з розслабленням було виявлено у всіх дітей із заїканням. У 20% із них визначено легкий рівень їх прояву, у 20% він був помірним, а у 60% значним. Слід зазначити, порушення уміння розслаблятися було виявлено і у дітей з типовим розвитком та при наявності інших порушень мовлення. Таким чином було визначено, що це загальна проблема сьогодення, яка ще має бути розв'язана. Порівняння результатів дослідження рівня порушення мовлення та уміння розслаблятися показало, що є чітка залежність між цими параметрами.

3. Розроблено методика формування уміння розслаблятися для дітей із заїканням в основу якої покладено принцип індивідуальних та

вікових особливостей, принцип практики, принцип самоорганізації, принцип інформаційності. На підставі аналізу різноманітних підходів до формування уміння розслаблятися було визначено поетапність для ефективного формування цього уміння. Зокрема, на першому етапі передбачалося формування відчуття розслаблення й напруження у різних групах м'язів (ноги, руки, обличчя, органи артикуляції та ін.). На другому етапі робота спрямована на формування вміння слухати й прислухатися, відчувати запахи, концентруватися на тому, що бачиш, а третій етап спрямований на проспівування/проговорення звуків та складів із концентрацією на звучанні та артикуляції. На четвертому етапі відпрацьовуються уміння перебувати певний час у визначеній позиції в розслабленому стані під супровід простих звуків: метронома, годинника. Завершуючий, п'ятий етап має на меті відпрацювати уміння перебувати певний час у визначеній позиції в розслабленому стані у тиші, слухаючи себе. Також були підібрані комплекси вправ необхідні для роботи на кожному з етапів. Передбачалося, що такі вправи можуть бути використані на різних етапах проведення логопедичного заняття: на початку, в середині, в кінці. За необхідністю зняти напруження, зосередитися на вивченому матеріалі, переосмислити його.

У подальшому нами передбачається проведення логопедичної роботи з дітьми що заїкаються з використанням розробленої методики для її впровадження у практику застосування та з метою визначення її ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бегас Л. Д. (2016). Корекція заїкання дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності (UDC 376-056.264-053.4) [Електронний ресурс] / Л. Д. Бегас // Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14267/Behas.pdf;jsessionid=E10CF16730247CFE65908EEABD0D4EFD?sequence=1>
2. Бегас Л.Д. Історія вивчення та пошуку нових методів подолання заїкання [Електронний ресурс] / Л.Д. Бегас. – Режим доступу: <https://eprints.cdu.edu.ua/1193/1/126-18-22.pdf>
3. Бегас Л.Д. Логопедичні практикуми: Навчально-методичний посібник – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2016 р.
4. Бегас, Л.Д. Практикум з логопедії: навч. посібник. [Електронний ресурс] / Л.Д. Бегас. – Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2094/1e4de7e8af57f1a8bb72e361ad16.pdf?sequence=1>
5. Гаврилова, Н.С. Особливості засвоєння математичних знань молодшими школярами з порушеннями мовленнєвого розвитку: дис. канд. психол. наук: 19.00.08 / Інститут спеціальної педагогіки АПН України. - К., 2004.
6. Галущенко, В.І. Особливості формування просодичного компонента мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії: дис. канд. пед. наук : 13.00.03 [Електронний ресурс] / В.І. Галущенко. – Південноукр. держ. пед. університет ім. К.Д. Ушинського. Одеса. – Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/1962/1/%d0%93%d0%90%d0%9b%d0%A3%d0%A9%d0%95%d0%9d%d0%9a%d0%9e%20%d0%92%d0%86%d0%9a%d0%A2%d0%9E%d0%A0%d0%86% d>

7. Гуцал, Л. Л., Миронова, С. П. (2001). Теоретичні аспекти та методика подолання заїкання у молодших школярів: Навчально-методичний посібник. – Хмельницький: Поділля, 2001. – 91 с.

8. Желуденко, М. О., Болотна, Т. М. (2010). Сугестивні технології в навчально-виховному процесі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%9C%D0%90%D0%93%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90/%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0/alexi,+%D0%96%D0%B5%D0%BB%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE+%D0%9C.+%D0%9E.,+%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B0+%D0%A2.+%D0%9C..pdf>

9. Журавльова, Л. С. Розвиток мовлення у старших дошкільників із заїканням засобами музично-дидактичних ігор (UDC 376.36.016:81-028.31:373.2.026:78(043.3)) [Електронний ресурс] / Л. С. Журавльова. – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%9C%D0%90%D0%93%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90/%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0/Zhuravlyova.pdf>

10. Зеєман, М. Розлади мови в дитячому віці. / М. Зеєман – М.: Астрель. – 2002. – С. 217

11. Кондратенко, В.О. (2011). Деякі сучасні методики подолання заїкання / В.О. Кондратенко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: Зб. наукових праць. – 2011. – №18. – С. 89-95.

12. Кондратенко, В.О., Ломоносов, В. (2006). Заїкання: феноменологія та основні напрями реабілітації: Посібник для вищих навчальних закладів. – К., 2006. – 70 с.

13. Конопляста, С.Ю., Сак, Т.Б. Логопсихологія: навч. посіб. / С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак ; за ред. М.К. Шеремет. — К.: Знання, 2010. — 293 с.

14. Корекція заїкання у молодших школярів: навчально-методичний посібник / А.Й. Бєлая, Л.Ю. Коблик, О.Б. Мартинюк; за ред. Н.С. Гаврилової. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2014. – 76 с.

15. Кравченко А. І. З історії питання клініко-фізіологічної характеристики заїкання [Електронний ресурс] / А. І. Кравченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2014. - № 9. - С. 255-264. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_9_34

16. Кравченко А. І. Корекція заїкання засобами комплексної фізичної реабілітації: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. І. Кравченко, Н. М. Скачедуб. – перероб. і доп. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 178 с.

17. Кравченко А. І., Мороз, Л. В., Зелінська, К. О. (2013). Корекція тяжких мовленнєвих вад за допомогою акупресури: навч.- метод. Посібник для студ. вищ. навч. закл. – Суми, 2013. – 272 с. [Електронний ресурс] / А. І. Кравченко, Л. В. Мороз, К. О. Зелінська. – Режим доступу: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/4259/1/ilovepdf_com-111-114.pdf

18. Кравченко А. І., Рева Т. В. Формування плавності мовлення у дітей із заїканням [Електронний ресурс] / А. І. Кравченко, Т. В. Рева. – Режим доступу:

https://fc.sspu.edu.ua/files/doc_files/2019/1/%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%97_%D1%82%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_2019_04fee.pdf

19. Кривцова О. Я. Проблема заїкання дітей і підлітків у психолого-педагогічній літературі / О. Я. Кривцова // Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. - 2012. - Вип. 3. - С. 119-127. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2012_3_17

20. Літовченко О. В. Заїкання у дітей: профілактика і корекція: навчальний посібник / О. В. Літовченко. – Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. – 248 с. – УДК: 378.013. – Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/11212/1/Litovchenko%20Olga%20Vasylivna%202021.pdf>
21. Логопедія. Підручник, друге видання / За ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.
22. Логопедія: підручник / За ред. М.К. Шеремет. – Вид. 5-те, – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. – 856 с.
23. Лопатинська Н.А. Неврологічні основи логопедії. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» / Н.А. Лопатинська. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. – 152 с.
24. Мазур В., Гаврилова Н.С. Рівні розвитку фонетичного фокусу мовлення у першокласників [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/7042/Visnyk-K-PNU-Korektsiina-pedahohika-i-psykholohiia-Vyp.13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
25. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я / Всесвітня Організація Охорони Здоров'я. - Женева : Всесвітня організація охорони здоров'я, 2001. - 259 с. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/20715>
26. Московченко М.О., Зелінська-Любченко К.О. Корекція заїкання у дітей дошкільного віку засобами логоритміки. [Електронний ресурс] / М.О. Московченко, К.О. Зелінська-Любченко. // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : науково-практичний журнал / За ред. А.І. Кравченка, Л.В. Мороз. – 2016. – Вип. 16. – С. 50-55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/splr_2016_16_12
27. Рібцун Ю. В. Вивчення праксичних функцій молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами / Ю. В. Рібцун // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2021. – № 3(103). – С. 49–55; № 4(104). – С. 28–45

28. Рібцун Ю. В. Використання логопсихосинергетичного підходу у задоволенні особливих мовленнєвих потреб [Електронний ресурс] / Ю. В. Рібцун // *Věda a perspektivy*. – 2022. – № 1(8). – С. 164-175. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/729772/>

29. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку [Електронний ресурс] / Ю. В. Рібцун. – Харків : «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. – 40 с. – УДК 376-056.2/3(036). – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/711352/1/%D0%94%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%94%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf>

30. Рібцун Ю. В. Логопсихосинергетичний портрет дитини із заїканням [Електронний ресурс] / Ю. В. Рібцун. – Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/734603/1/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2_2023_%D0%A0%D1%96%D0%B1%D1%86%D1%83%D0%BD.pdf

31. Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія: довідкове видання. – К. : ІСПП, 2022. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/731696/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A0%D1%96%D0%B1%D1%86%D1%83%D0%BD.pdf

32. Рібцун Ю. В. Розвиток голосової функції у дітей з темпоритмічними порушеннями мовлення. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 1(15). С. 422-432. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/733848>

33. Рібцун Ю. В. Формування міжпувкульної взаємодії у дітей із заїканням [Електронний ресурс] / Ю. В. Рібцун. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/730405/1/%D0%92%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD>

%D1%8E%D1%812 %D0%A0%D1%96%D0%B1%D1%86%D1%83%D0%BD.pdf

34. Спеціальна педагогіка: Понятійно термінологічний словник / За ред. академіка В.І. Боднаря. – Луганськ: Альмамагер, 2003. – 436 с.

35. Ткач О.М. Логопедія: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення. Монографія / Ткач О.М. – Кам'янець-Подільський: ПП «Аксиома», 2019. – 356 с.

36. Чекан О. І. Теоретичний аспект дослідження просодичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією [Електронний ресурс] / О. І. Чекан, В. В. Іванова, Х. В. Барна // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2019. – Вип. 2 (45). – С. 228–232– Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24929>

37. American Psychiatric Association. (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.

38. Arnold H. S. (2009). A new look at how language, motor, and emotion factors may influence early childhood stuttering [Електронний ресурс] / H. S. Arnold // Purdue University, 2009. – Режим доступу: <https://www.stutteringhelp.org/childhood-stuttering>

39. Benson, H. (1986). Timeless healing: The power and biology of belief. New York: Scribner. Retrieved from https://archive.org/stream/timelesshealing/timeless%20healing_djvu.txt

40. Bijak, E., & Kamińska, D. (2010). Społeczny aspekt jąkania – wskazówki dla jąkających się, ich rodziców, nauczycieli i logopedów – ulotka dla uczestników Międzynarodowej Konferencji Naukowej z okazji Światowego Dnia Jąkających Się – ISAD (Katowice, 25.10.2010). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/338719400_Spoleczny_aspekt_jakania_-_wskazowki_dla_jakajacych_sie_i_ich_rodzicow_opiekunow_oraz_nauczycieli_i_logopedow

41. Bijak, E., & Kamińska, D. Kształtowanie płynności mówienia w terapii osób jękających się – perspektywa polska. Retrieved from <https://www.logolab.edu.pl/wp-content/uploads/2022/01/Logolab-Dialog-bez-barier-Rozdzial-7.pdf>

42. Bijak, E., & Kamińska, D. Społeczny aspekt jękania – wskazówki dla jękających się i ich rodziców / opiekunów oraz nauczycieli i logopedów. Retrieved from file:///C:/Users/User/Downloads/16_Bijak_Kaminska_168-180+.pdf

43. Blanchet, P., Boroń, A., Węsierska, K., et al. (2020). Sukces w terapii jękania - czym jest i jak go osiągnąć - opinie „podwójnych ekspertów”. W: K. Węsierska, M. Witkowski (red.), "Zaburzenia płynności mowy: teoria i praktyka. T. 2" (S. 13-31). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. Retrieved from https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/18820/1/Boron_Sukces_w_terapii_j_akania_czym_jest_i_jak_go_osiagnac.pdf

44. Brubak, S. Refleksje logopedy na temat terapii grupowej. Retrieved from <https://www.logolab.edu.pl/wp-content/uploads/2022/01/Logolab-Dialog-bez-barier-Rozdzial-14.pdf>

45. Carlson, C. R., & Hoyle, R. H. (1993). Efficacy of abbreviated progressive muscle relaxation training: A quantitative review of behavioral medicine research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61(6), 1059–1067. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8113484/>

46. Childhood Stuttering. (2021). Koblenz Montabaur, Niemcko. Retrieved from file:///C:/Users/User/Downloads/CHILDHOOD_STUTTERING.pdf

47. Costa D., & Kroll, R. (2000). Stuttering: an update for physicians [Електронний ресурс] / D. Costa, R. Kroll // СМАЖ. – 2000. – Vol. 162, Issue 13. – P. 1849–55. – Режим доступу: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1231378/pdf/cmaj_162_13_1849.pdf

48. Czubara, T. (2009). Społeczne konsekwencje jąkania. Warszawa. Retrieved from https://www.academia.edu/31847702/Spo%C5%82eczne_konsekwencje_j%C4%85kania
49. Deutscher Bundesverband der akademischen Sprachtherapeuten. Stottern Informationen für Betroffene und Angehörige. Retrieved from https://www.dbs-ev.de/fileadmin/dokumente/Publikationen/dbs-Information_Stottern.pdf
50. Disclosure of stuttering and quality of life in people who stutter. (2018). Journal Name, (58). ISSN 0094-730X. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094730X18300597>
51. Dobińska, G. (2018). Między twórczością, edukacją a wychowaniem. Miejsce relaksacji w praktyce pedagogicznej. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/332237701_Miedzy_tworczoscia_edukacja_a_wychowaniem_Miejsce_relaksacji_w_praktyce_pedagogicznej
52. Effectiveness of Progressive Muscle Relaxation, Deep Breathing, and Guided Imagery in Promoting Psychological and Physiological States of Relaxation Loren Toussaint, Quang Anh Nguyen, Claire Roettger, 2021 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8272667/>
53. Gross R. G., & Grossman, M. (2008). Update on Apraxia [Електронний ресурс] / R. G. Gross, M. Grossman // Current Neurology and Neuroscience Reports. – 2008. – Vol. 8, Issue 6. – P. 490–496. – Режим доступа: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2696397/>
54. Jacobson, E. (1987). Progressive Relaxation. The American Journal of Psychology, 100(3/4), 522. Special Centennial Issue (Autumn - Winter, 1987). Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/1422693?seq=1>
55. Journal of Communication Disorders: Self-acceptance of stuttering: A preliminary study. (2016). (60). Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S002199241630003X?fbclid>

56. Kowalczyk, Ł. Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie. Postawy i emocje wobec jąkania – praca z dziećmi oraz rodzicami. Modyfikacja modelu Góry Lodowej Sheehana. Retrieved from https://www.ur.edu.pl/files/ur/import/private/77/logopedia/Glos/glos_5/5_kowalczyk_postawy_i_emocje.pdf

57. Laver J., Hardcastle W. J., & Gibbon F. E. (Eds.). (2010). The Handbook of Phonetic Sciences (2nd edition) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<file:///C:/Users/User/Downloads/Handbook%20of%20Phonetic%20Sciences%202nd%20ed%20.pdf>

58. Löffler, S. N., Dominok, E., von Haaren, B., Schellhorn, R., Gidion, G. (2011). Aktivierung, Konzentration, Entspannung: Interventionsmöglichkeiten zur Förderung fitnessrelevanter Kompetenzen im Studium. KIT Scientific Publishing. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/197552722.pdf>

59. Matsumoto, M., & Smith, J. C. (2001). Progressive muscle relaxation, breathing exercises, and ABC relaxation theory. PubMed. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11745596/>

60. Neumann, K., Euler, H. A., Bosshardt, H. G., Cook, S., Sandrieser, P., Schneider, P., Sommer, M., Thum, G. (Hrsg.: Deutsche Gesellschaft für Phoniatrie und Pädaudiologie). (2016). Pathogenese, Diagnostik und Behandlung von Refluxstörungen. Evidenz- und konsensbasierte S3-Leitlinie, AWMF-Registernummer 049-013, Version 1. Retrieved from https://register.awmf.org/assets/guidelines/049-0131_S3_Refusstoerungen_2016-09-abgelaufen_03.pdf

61. Norelli, S. K., Long, A., & Krepps, J. M. (2023). Relaxation Techniques. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK513238/>

62. Prasse, J. E., & Kikano, G. E. (2008). Stuttering: An Overview. American Family Physician. Retrieved from <https://www.aafp.org/pubs/afp/issues/2008/0501/p1271.html>

63. Ratner N. B. (Ed.D.). (2014). Stress & Stuttering [Электронный ресурс] / N. B. Ratner // University of Maryland. – Режим доступа: <https://www.stutteringhelp.org/stress-stuttering>
64. Relaxation Hope Titlebaum Elaxation & Imagery: Tools for Therapeutic Communication and Intervention (Ed.) [Электронный ресурс] R. P. Zahourek, 1988. Copyright W.B. Saunders Co. – Режим доступа: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/153321019800400206>
65. Social anxiety disorder and stuttering: Current status and future directions. (2014). Journal of Fluency Disorders, (40). Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094730X13000648>
66. Stamura Team. (2020). How Can Meditation Help You Stop Stuttering? Retrieved from <https://stamura.com/blog/stuttering-and-meditation/>
67. Starosta, W. Znaczenie rytmu ruchów i oddychania w nauczaniu oraz doskonaleniu techniki ruchów [Importance of movement rhythm and respiration in teaching and development of movement technique]. Retrieved from file:///C:/Users/User/Downloads/Znaczenie_rytmu_ruch%C3%B3w_i_oddychania.pdf
68. Stuttering and work life: An interpretative phenomenological analysis. (2013). Journal Name, 2(4). ISSN 0094-730X. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094730X13000624>
69. Tarkowski, Z. (2010). Jąkanie. Księga pytań i odpowiedzi. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/350671267_Rec_Zbigniew_Tarkowski_Jąkanie_Ksiega_pytań_i_odpowiedzi_Wydawnictwo_Harmonia_Gdańsk_2010
70. Tarkowski, Z. (2018). The Tarkowski Stuttering Therapy Method. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/337192787_THE_TARKOWSKI_STUTTERING_THERAPY_METHOD

71. The impact of stuttering on the quality of life in adults who stutter. (2009). Journal Name, (2). ISSN 0094-730X. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094730X09000436>

72. Vanbellingen T., Kersten, B., Van de Winckel A., Bellion M., Baronti F., Müri R., & Bohlhalter S. (2010). A new bedside test of gestures in stroke: the apraxia screen of TULIA (AST) [Электронный ресурс] / T. Vanbellingen, B. Kersten, A. Van de Winckel, M. Bellion, F. Baronti, R. Müri, S. Bohlhalter // Journal of Neurology, Neurosurgery and Psychiatry. – 2011. – Vol. 82. – P. 389–392. – Режим доступа: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20935324/>

73. Woźniak, T. (2015). Teorie pochodzenia jąkania oparte na dowodach. Logopedia Silesiana, 4, 72-80. Retrieved from https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Logopedia_Silesiana/Logopedia_Silesiana-r2015-t4/Logopedia_Silesiana-r2015-t4-s72-80/Logopedia_Silesiana-r2015-t4-s72-80.pdf

74. Zieliński, P. (1999-2001). Wprowadzenie do przedmiotu: "Metody relaksacyjno-koncentrujące". Prace Naukowe. Pedagogika, 8-9-10, 855-862. Retrieved from https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Prace_Naukowe_Pedagogika/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s855-862/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s855-862.pdf

75. Zieliński, P. (2011). Relaksacja w teorii i praktyce pedagogicznej. Retrieved from <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/3911>